

A lehetséges változatok. Konferencia a versfordításról 2.

Apollón arany lantja. Az ógörög kardalköltészet szabadverses átültetéséről

Déri Balázs

2006-ban megjelent szabadverses Kavafisz-fordításaim (*Alexandria örök*. Kalligram) nem kevés negatív bírálatot váltottak ki, bár néhány kritikustól némi megértést is tapasztalhattam. Aischylos *Perzsák* című drámájából másfél évtizede készült, tisztán szabadverses fordításom is jobbnak láttam pihentetni. Az azóta eltelt időben egy Pindaros-óda szabadverses fordítása már jobb visszhangot váltott ki, ami annak belátásából is fakadhat, hogy az ógörög kardal bonyolultan formalizálható strófa képleteinek befogadói érzékelése szinte lehetetlen a metrikával foglalkozó szakembereknek is. Az eltelt időben a nem formahű fordítás mellett elhangzott érvek révén talán több megértésre számíthatok a dráma nem kardal-jellegű részeinek (jambusainak) átültetésében is. Előadásom nem – mint fordítási próbálkozásaim sem – a formahű fordítás érvényességét vonja kétségbe, csak ennek határait mutat rá. Mindenekelőtt az elkerülhetetlen tartalmi pontatlanságokra. Talán ugyanazon mű többféle átültetése (formahű, de szabadverses fordításokkal, de akár parafrázisokkal is) tudná megközelíteni az eredeti szöveg hasonlíthatatlan gazdagságát.

Ha a zene nem áldozható fel. Gerard M. Hopkins költészetének fordításáról

Olty Péter

Az előadás Hopkins versei fordításának dilemmáiba ad betekintést. Közvetítésük már a szóválasztások és nyelvtani szerkezetek szintjén is tetemes feladvány. Itt azonban elsősorban formai kérdésekről lesz szó: a rugóritmusról (*sprung rhythm*) és a hangzók harangjátékáról (*consonant chime*). Előbbi az angol verstanban kvantitatívnek és kvalitatívnek nevezett versrendszerek bizonyos licenciák melletti szimultán alkalmazása. Utóbbi a konsonánsok különféle szabályok szerinti lankadatlan összecsengését jelenti, e hatások körüli hangulati holdudvarokat, ezek kitüntetett szerepét a jelentésképzésben. Hopkins zeneközpontú versesztétikája nem engedi meg, hogy a fordító e formai jegyekről lemondjon. A nevezett sajátosságok közvetítésének

mikéntjére azonban a hazai fordításelmélet és gyakorlat nem kínál kielégítő stratégiát és mintát. Szükséges tehát, hogy indokolt esetben eltérjünk az elődök technikáitól, kísérleti eszközökkel bővítve a fordítói szerszámkészletet.

Bíbelődés és szövegváltozatok

Mesterházi Mónika

Manapság angolszász területen sokkal gyakrabban írnak szabad verset, mint kötött formájút, ezért a kortárs angol versfordítónak inkább ebben van gyakorlatuk, de adódnak formai kihívások ma is. Egy Seamus Heaney-versen megmutatom, hogy a szabad vers sem azonos a nyersfordítással: hogyan húztam meg feszesebbre egy késznek gondolt szöveget. Michael Longley két, homéroszi tematikájú versének fordításakor az angol jambust Homérosz (magyarul jól működő) hexameterjeihez közelítettem. Harmadik példám egy Derek Mahon-vers, amelyet az először rímtelennek fordítottam, majd több változaton át a (laza) rímképletnek megfelelően alakítottam.

Mindhárom eset arra a gyakorlatomra példa, hogy a költői hang felől közelítek a forma felé.

De van ellenpélda is, John Ridland szesztináját nem tudtam volna máshogy lefordítani, csak úgy, hogy a sor végén ismétlődő hat szónak még a szófaját/ragozott vagy ragtalan alakját is előre eldöntöttem.

A latin hexameter mint fordítási probléma

Kőrözs Imre

A hexametert a magyar irodalom a latintól örökölte, amelyhez ugyancsak örökség útján, a görögöktől jutott. A versforma teljes azonossága azonban a három nyelv különböző volta miatt csak látszólagos. Éppen ez az, ami olyan kérdéseket is felvet, amelyekkel a formahű műfordítás során is számot kell vetni – idetartozik a sormetszetek kérdése vagy az egytagú szavak eltérő használata Vergiliusnál és Horatiusnál. A kérdést tovább árnyalja, hogy a hexameter csaknem ötszáz év óta jelen van a magyar irodalomban, azóta pedig a nyelv, valamint a költők és az olvasók ízlése, metrikai fogékonysága, illetve tudása is megváltozott. Az előadás – klasszikus latin

összevetésben – XIX. és XX. századi példákon keresztül mutatja be az eredeti magyar, illetve fordított művek hexametereinek néhány legfontosabb sajátosságát.

Pont fordítva

Imreh András

Több éve tanítok magyarról külföldi nyelvekre fordítani készülő diákokat versfordításra a Balassi Intézetben.

A tapasztalat azt mutatja, hogy alapos olvasás után is szinte lehetetlen megjósolni, egy magyar vers fordítása során milyen jellegű problémák fognak felmerülni általában és az egyes nyelveken.

Előadásomban rövid általános áttekintés után, a rendszerezés igénye nélkül, néhány példán szeretném bemutatni, hogy a kihívások milyen változatos skálájával találkoznak azok, akik magyar versek fordítására vállalkoznak. Milyen az olasz Nemes Nagy, az orosz Székely Magda, a lengyel Pilinszky, az udmurt Kányádi vagy a napoletano Arany?

Úgy gondolom, a szakmai közönség számára is érdekes és talán hasznos is lehet megnézni a visszáját annak, amit versek magyarra fordítása során végzünk. Ebből a szempontból nincs jelentősége annak, hogy kezdő fordítókról van szó.

Reményeim szerint az előadás nemcsak kuriózumként szolgál, hanem egy-két ponton talán a magyar versfordítói hagyomány továbbgondolásában is segíthet.